

Kertomus Pyhtään Haasianiemen, Pyhtään Merikosken ja Loviisan Viirankosken
tarkastusmatkoista 9-10.10.2013 ja 24.10.2013¹

Päivi Maaranen, FL

Museovirasto 29.11.2013

¹ Huom! Museoviraston alkuperäisen dokumentin koko on 62,3 Mt. Käytännöllisistä syistä tätä dokumenttia on lyhennetty arkeologian harrastajien tutkimuksia koskevan kotisivuaineiston, sekä kohteita koskevan kartta- ja paikkatietoaineiston osalta. Dokumentti on saatavissa kokonaisuudessaan Museoviraston arkistosta.

Sisällys	
Tiivistelmä	2
1. Johdanto	3
2. Kohdekuvaukset muinaisjäännösrekisterin mukaan 1.10.2013	3
2.1 Pyhtää Haasianiemi	3
2.2 Pyhtää Merikoski	4
2.3 Loviisa Viirankoski	5
3. Yleistä tarkastuksesta	6
3.1 Tiehanke E18 Koskenkylä-Kotka	7
3.2 Tarkastusolosuhteet	7
3.2.1 Pyhtää Haasianiemi ja Merikoski	7
3.2.2 Loviisa Viirankoski	8
3.3 Tarkastusmenetelmät	
4. Tarkastushavainnot kohteittain: Pyhtää Haasianiemi	9
4.1 Kohteen yleiskuvaus ja tutkimushistoria	9
4.2 Tarkastushavainnot	11
4.3 Tulkinta	14
4.4 Harrastajien havainnot	15
5. Tarkastushavainnot kohteittain: Pyhtää Merikoski	15
6. Tarkastushavainnot kohteittain: Loviisa Viirankoski	16
6.1 Kohteen yleiskuvaus ja tutkimushistoria	17
6.2 Tarkastushavainnot: E18 linjauksen eteläpuoli	18
6.3 Tulkinta: E18 linjauksen eteläpuoli	20
6.4 Tarkastushavainnot: E18 linjauksen pohjoispuoli	21
6.5 Tulkinta: E18 linjauksen pohjoispuoli	24
6.6 Harrastajien havainnot	25
7. Yhteenveto ja toimenpide-ehdotukset	25
7.1 Pyhtää Haasianiemi	25
7.2 Pyhtää Merikoski	29
7.3 Loviisa Viirankoski	29

Tiivistelmä

Tarkastusmatkat Pyhtäälle 9-10.10.2013 ja Loviisaan 24.10.2013 tehtiin tarkoituksena selvittää muinais- jäännösten Pyhtää Haasianiemi ja Loviisa Viirankoski laajuus, luonne ja säilyneisyys. Tarkastuksen suoritti erikoistutkija Päivi Maaranen Museovirastosta. Tarkastuksen rahoitti Museoviraston Ohjaus- ja tukiyksikkö Kulttuuriympäristön suojelun osastolta.

Tarkastusolosuhteet olivat kohtalaisen hyvät, joskin hämärä sää ja paksu pilviverho vaikuttivat dokumentaation tarkkuutta vähentävästi. Ennen tarkastusmatkaa muinaisjäännöksistä oli tiedossa se, että ne saattoivat olla osittain tai kokonaan tuhoutuneita E18 moottoritien rakentamisen vuoksi.

Tarkastuksen tuloksena voitiin todeta, että Pyhtään Haasianiemen muinaisjäännösalueesta oli säilynyt osa E18 tielinjan eteläpuolella. Pääosa muinaisjäännöksestä vaikutti kuitenkin tuhoutuneen E18 tien rakentamisen yhteydessä. Haasianiemen rauhoitusluokka ehdotetaan muutettavaksi luokasta 3 luokkaan 2 (= kohteen luonteen ja arvon selvittäminen edellyttää tarkempia tutkimuksia). Muinaisjäännöksen rajauksesta esitetään suppeampi ja laajempi rajausehdotus. Ajoitus esitetään muutettavaksi historiallisesta moniperiodiseksi.

Pyhtään Haasianiemen aluerajauksen vieminen ja muinaisjäännöksen rauhoitusluokan muuttaminen mahdollisimman nopeasti Museoviraston ylläpitämään muinaisjäännösrekisteriin vaikuttaa perustellulta, sillä kohteeseen voi suuntautua lähivuosina metsänhoidollisia toimenpiteitä. Maastokäynnin perusteella voi arvioida, että alueella on sekä harvennusta että pätehtävää puustoa.

Pyhtään Merikoski todettiin hyvin säilyneeksi E18 tien rakentamisesta huolimatta. Sen osalta ei tehdä ehdotuksia toimenpiteistä.

Loviisan Viirankosken muinaisjäännöksestä voitiin todeta, että muinaisjäännöksen laajuus oli ennalta tunnettua laajempi E18 tien linjauksen eteläpuolella. Lisäksi E18 tien linjauksen pohjoispuolella muinaisjäännösalue joko jatkui tai siellä sijaitsi ennestään tuntematon muinaisjäännösalue. Osa tästä alueesta vaikutti tuhoutuneen E18 tien rakentamisen yhteydessä.

Loviisan Viirankosken osalta ehdotetaan rauhoitusluokan 2 säilyttämistä E18 tien linjauksen eteläpuolisen muinaisjäännösalueen osalta ja muinaisjäännösalueen rajaamista muinaisjäännösrekisteriin nykyistä laajemmaksi. Ajoituksen muuttaminen ajoittamattomasta kohteesta historialliseksi vaikuttaa perustellulta. E18 tien linjauksen pohjoispuoliselle muinaisjäännösalueelle ehdotetaan myös rauhoitusluokaksi 2. Kohteen rajaaminen ja nimeäminen omaksi, erilliseksi muinaisjäännösalueekseen vaikuttaa myös perustellulta. Ajoitus ehdotetaan määriteltäväksi esihistorialliseksi tai moniperiodiseksi.

1. Johdanto

Pyhtään Haasianiemi sekä Merikoski ja Loviisan Viirankoski ovat muinaismuistolain (295/1963) tarkoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Haasianiemi on Museoviraston muinaisjäännösrekisterissä numerolla 1000019888, Merikoski numerolla 1000002919 ja Viirankoski numerolla 1000017615.

Muinaisjäännöskohteet Haasianiemi ja Viirankoski ovat löytyneet harrastajien tekemän metallinetsinnän yhteydessä valtatie 7:n parantamiseen liittyvän E18-tiehankkeen linjaukselta. Merikoski on myös harrastajan löytämä kohde. Haasianiemelle maastokäyntejä ovat tehneet aiemmin Museoviraston ja maakuntamuseon arkeologit. Lisäksi kohteessa on tehty kaksi pienimuotoista pelastuskaivausta. Viirankoskelle maastokäynnin olivat tehneet aiemmin Museoviraston arkeologit. Merikoski on puolestaan huomioitu tiehankkeeseen liittyvissä inventoinneissa. (Ks. tarkemmin luvut 4 ja 6).

Haasianiemen ja Viirankosken kohteiden tarkastaminen uudelleen maastossa tuli ajankohtaiseksi, kun Museoviraston Arkisto- ja tietopalvelujen osaston yksiköistä Arkisto ja arkeologiset kokoelmat alkoi käsitellä Haasianiemestä ja Viirankoskesta tulleita löytöjä elokuussa 2013 sekä arvioida, mitkä löydöistä liitetään Suomen Kansallismuseon kokoelmiin. Löytöjä katsoivat Museovirastossa 11.9.2013 Leena Ruonavaaran johdolla Helena Ranta, Simo Vanhatalo, Tanja Tenhunen, Päivi Maaranen ja Veli-Pekka Suhonen. Löytöjen käsittelyyn liittyen Kulttuuriympäristön suojelun osastolla todettiin, että kohteissa on tehtävä tarkastus kohteiden tilan selvittämiseksi mm. senkin vuoksi, että moottoritie oli valmistunut tai valmistumassa kyseessä olevien muinaisjäännöskohteiden kohdalla.

Tarkastusmatka Pyhtään Haasianiemeen ja Loviisan Viirankoskelle oli alun perin tarkoitettu toteuttaa kolmi- päiväinen matka 9-11.10.2013. Tarkastuksen suorittajan muiden virkatehtävien vuoksi tarkastus jouduttiin kuitenkin jakamaan kahteen osaan. Pyhtään Haasianiemi tarkastettiin 9-10.10.2013 ja Loviisan Viirankoski 24.10.2013. Haasianiemen tarkastuksen yhteydessä tarkastettiin myös kohde nimeltä Pyhtää Merikoski. Tarkoituksenmukaisuuden vuoksi kohteet päätettiin raportoida saman matkakertomuksen yhteydessä.

2. Kohdekuvaukset muinaisjäännösrekisterin mukaan

1.10.2013 2.1 Pyhtää Haasianiemi (mj.rek.nro. 1000019888)

- historiallinen
- työ- ja valmistuspaikat: raudanvalmistuspaikat - rauhoitusluokka: 3
- lukumäärä: -

Kohdekuvaus:

Raudankäsittelypaikka sijaitsee Ahvenkoskella, Merikosken voimalaitoksesta vajaa kilometri itäkaakkoon,

Kertomus Pyhtään Haasianiemen ja Loviisan Viirankosken tarkastusmatkoista 9-10.10.2013 ja 24.10.2013

välittömästi valtatie 7:n eteläpuolella, kivikkoisen mäen lounaisrinteessä. Alueen länsi- ja eteläpuolella on kosteikkoja, joka on vanhaa merenlahtea. Löytöalue on matalalla, vain 2–5 metriä merenpinnan yläpuolella.

Valtatie 7:n rakennushankkeeseen liittyvän, suunnitellun yksityistien kohdalla tehtiin kesällä 2011 kaivauksia. Tutkimuksissa löydettiin raudankäsittelyyn liittyviä rakenteita, esim. ahjo, jonka edustalla oli runsaasti kuonan kappaleita.

Alueelta on löydetty paljon iältään vaikeasti määriteltäviä metalliesineitä ja niiden katkelmia.

Sijainti: Etäisyystieto: Peruskartta: Koordinaatit: Koordinaattiselite:

Luonti:

Tietue luotu: Viimeinen muutos:

Tutkimukset:

2011 koekaivaus Simo Vanhatalo

Pyhtään kirkosta 4,2 km länteen 302306 Pyhtää

ahjo

nba_hranta nba_hranta

2.4.2012 11:00 2.4.2012 12:48

2.2 Pyhtää Merikoski (mj. rek. nro 1000002919)

- historiallinen
- työ- ja valmistuspaikat: raudanvalmistuspaikat - rauhoitusluokka: 2
- lukumäärä 1

Kohdekuvaus:

Kohde sijaitsee Ahvenkoskella valtatie 7 kaakkoisreunassa. Paikan luoteispuolella, n. 350 m päässä, on Kymijoen länsihaaran suun ylittävä Merikosken silta ja n. 100 metrin päässä on levähdyspaikka. Maasto on kivikkoista moreenitasannetta (5 m mpy), joka viettää etelään ja lounaaseen. Tasanteen lounaispuolinen rantavyöhyke on alavaa ja kosteaa. Alueella kasvaa kuusivaltaista kangasmetsää, joka on tasanteen lähiympäristöstä äskettäin hakattu lehtipuita lukuun ottamatta. Muinaisjäännös on tien reunassa kohoavan suuren, useita metrejä korkean siirtolohkareen lounaissivulla.

Siirtolohkareen lounaisseinämän juuresta on vuonna 2004 todettu matala, sammalpeitteinen kiveys (2 x 1 x 0.3 m). Kiveys on sijoitettu suoran ja alaviiston seinämän keskivaiheille suojaisimpaan kohtaan, runsaan puolen metrin päähän seinämästä. Kiveyksen päällä on kaksi lahoavaa kantoa, mikä haittaa tarkkojen havaintojen tekoa. Rakennelma on ilmeisesti koottu litteähköistä kivistä suorakaiteen muotoiseksi. Kiveyksen kaakkoisnurkkaa on mahdollisesti purettu ja siinä näkyy jo maanpinnassa kuonan paloja.

Rakennelman uunimainen muoto sekä sijoittelu siirtolohkareen suojaan viittaavat siihen, että kyseessä on

Kertomus Pyhtään Haasianiemen ja Loviisan Viirankosken tarkastusmatkoista 9-10.10.2013 ja 24.10.2013

raudanvalmistukseen liittyvä jäännös. Kuonasta syksyllä 2006 teetetyt ajoituksen (Hela-1323, 350±35 BP) perusteella jäännös on todennäköisesti 1500-luvulta. Kohteen tarkempi määrittely edellyttää kuitenkin kaivauksia. Vuosien 2005 ja 2006 inventoinneissa tehtyjen koekuopitusten ja kairausten perusteella muinaisjäännösalue jatkuu kiveystä ympäröivällä tasanteella etelään ja lounaaseen. Koillispuolella alue rajautuu siirtolohkareeseen, joka kuuluu vielä muinaisjäännökseen. Kaakkois-Suomen tiepiirin laatiman suunnitelman mukaan valtatie 7 uusi linjaus ja siihen liittyvät alueet saattavat ulottua muinaisjäännöksen alueelle. Mikäli suunnitelma toteutetaan, on muinaisjäännöksen laajuus selvitettävä tarkemmin ja tarvittaessa tutkittava kaivauksin.

Sijainti: Etäisyystieto: Peruskartta: Koordinaatit: Koordinaattiselite:

Luonti:

Tietue luotu: Viimeinen muutos:

Tutkimukset:

- . 2004 inventointi
- . 2005 inventointi
- . 2006 inventointi

302306 Pyhtää

MUSEOVIRASTO\emikkola MUSEOVIRASTO\KVVUORIST

Sirkka-Liisa Seppälä

2.12.2004 11:41 11.12.2007 12:48

Sijainti:

Paikka on Rune Nygårdin löytämä.

Katja Vuoristo ja Kreetta Lesell Sirkka-Liisa Seppälä

2.3 Loviisa Viirankoski (mj.rek.nro. 1000017615)

- ajoittamaton
- työ- ja valmistuspaikat: raudanvalmistuspaikat - rauhoitusluokka: 2
- lukumäärä: -

Kohdekuvaus:

Sepänpaja ja mahdollinen raudanvalmistuspaikka itään aukeavalla rinteellä, korkeus n. 10 m. Alueen lounaisnurkassa neliskulmaisen ahjon/sulatusuunin matalat kivirauniot, josta kuonaa sisältävä nokimaata noin 5 m säteellä, rautaesineitä ja mahdollisesti rautakautista keramiikkaa. Ympäristöstä löytynyt metallinilmaisimella rautaesineitä kuten sirpin katkelma.

Ahjon vierestä syyskuussa 2010 otetun hiilinäytteen ajoitustulos: 240 ± 30 BP (IHME-1790). Esineet on luetteloitu numerolla KM 39609.

Etäisyystieto: - Peruskartta: - Koordinaatit: Koordinaattiselite:

Luontitiedot: Tietue luotu: Viimeinen muutos:

Alakohteet muinaisjäännösalueella:

nba_mniukkan nba_ttenhune

29.12.2010 14:58 17.10.2013 10:54

- ahjo: nelikulmainen, koko 1,5 x 1,8 m. Romurautaa sulatettu, hitsattu yhteen uusia esineitä. Kuonaa levinnyt ympäristöön. Vaikuttaa siltä, että työskentelyssä ollut kaksi eri periodia. Kuonasta ei saa ajoitusta, vaatii hiiltä. Ahjon pohjasta pitäisi löytyä hiekkakerros.

- viikatteen katkelman ja atraimen löytöpaikka: löytyneet noin metrin etäisyydellä toisistaan. - iskoksen löytöpaikka
- mahdollinen hiilimiilu:

Tutkimukset:

2010 tarkastus Helena Ranta ja Marianna Niukkanen

Tarkastus 8.10.2010

3. Yleistä tarkastuksesta

Tarkastusmatkan tavoitteena oli tarkastaa maastossa Pyhtään Haasianiemen ja Loviisan Viirankosken kiinteiden muinaisjäännösten kunto ja säilyneisyys. Lisäksi tavoitteena oli tehdä ehdotus muinaisjäännösalueiden rajoista maastohavaintojen perusteella. Tarkastusajankohtana moottoritie oli pääpiirteissään valmistunut Haasianiemen kohdalla ja tiealueella tehtiin vain viimeistelytyötä. Sen sijaan Viirankosken kohdalla työt olivat vielä kesken.

Lähtötietoina tarkastuksen valmistelussa käytettiin Museoviraston muinaisjäännösrekisterin tietoja (luku 2) ja Museoviraston Kulttuuriympäristön tutkimusraportit -tietokannan (<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>) inventointiraporttien antamia tietoja. Lisäksi perehdyttiin Jouni Jäppisen verkossa julkistamiin tietoihin Haasianiemestä (ks. liite 3) ja Viirankoskesta (ks. liite 4). Jouni Jäppisen sähköpostitse 1.11.2013 saadulla luvalla aineistot on liitetty tämän matkakertomuksen liitteiksi 3 ja 4 editoimalla verkkotiedot word-tiedostoiksi.

Suullista tietoa tarkastuksiin liittyen kohteista saatiin Museovirastosta Pirjo Uinolta ja Helena Rannalta. Historiallista kartta-aineistoa ja tietoa niistä saatiin Museovirastosta Veli-Pekka Suhoselta. Sähköpostitse saatiin tietoja Viirankoskeen liittyen Jouni Jäppiseltä. Haasianiemeen liittyvä kartta-aineisto saatiin Museo- virastosta Jan-Erik Nymanilta tarkastuksen jälkeen sähköpostitse (23.10.2013).

Tarkastuksesta ilmoitettiin etukäteen syyskuussa 2013 sähköpostitse paikkoja löytämässä olleen harrastaja- ryhmän jäsenelle Jouni Jäppiselle ja kysyttiin, olisiko hän halukas osallistumaan tarkastukseen. Jäppinen olikin siihen sähköpostivastauksessaan halukas, mutta saatuaan pitkäaikaisen projektin työstettäväkseen ilmoitti sähköpostitse olevansa estynyt osallistumasta tarkastuksiin.

3.1 Tiehanke E18 Koskenkylä-Kotka

Valtatie 7 on osa kansainvälistä Eurooppatietä 18 ja EU:n tärkeäksi asettamaa niin sanottua Pohjolan kolmion liikennejärjestelmää. Valtatien 7 rakentaminen moottoritieksi välillä Koskenkylä-Loviisa-Kotka on yksi neljästä puuttuvasta Turun ja Vaalimaan välisen kansainvälisen E18-tien kehittämishankkeesta. Suomi on sitoutunut toteuttamaan E18-tien moottoritieksi tällä vuosikymmenellä.

E18 Koskenkylä-Kotka-hanke käsittää nykyisen moottoriliikennetien täydentämisen moottoritieksi Koskenkylästä Loviisaan (17 km) ja moottoritien rakentamisen Loviisasta Kotkaan (36 km). Moottoritiele rakennetaan 6 uutta eritasoliittymää: Loviisan itäinen, Ruotsinpyhtää, Ahvenkoski, Pyhtää, Siltakylä ja Heinlahti. Lisäksi Loviisan läntistä ja Sutelan eritasoliittymää parannetaan.

Rakentaminen alkoi marraskuussa 2011. Moottoritie avataan liikenteelle osittain jo vuonna 2013 ja koko- naisuudessaan vuonna 2014. Kaiken kaikkiaan tiejärjestelyt ovat valmiita vuoden 2015 lopussa. Tien kunnossapidon ja rahoituksen sisältävä sopimuskausi ulottuu vuoteen 2026 saakka.

(Luvun 3.1. koko tekstiossa on lainaus Tiehallinnon verkkosivulta osoitteessa http://portal.liikennevirasto.fi/sivu/www/f/hankkeet/kaynmissa/koskenkyla_loviisa_kotka).

3.2 Tarkastusolosuhteet

3.2.1 Pyhtää Haasianiemi ja Merikoski

Pyhtään Haasianiemen ja Merikosken tarkastuspäivinä 9-10.10.2013 sää oli hieman kostea ja aika-ajoin sateinen, mutta se ei haitannut tarkastuksen suorittamista maastossa. Lämpötila oli sopiva, noin +9 - +11 astetta vaihdellen. Lehdet olivat pääosin puissa, joskin jonkin verran maassa oli jo tippuneita lehtiäkin. Maapintaa päästiin tarkastelemaan melko hyvin tästä huolimatta erityisesti Haasianiemen itäosassa. Sen sijaan Haasianiemen länsiosan vanhalla avohakkuulla ollut tiheähkö vesakko ja muu pensaskerroksen kasvillisuus oli vielä sen verran lehdessä, että se esti jonkin verran tarkastushavaintojen tekemistä.

Paksu pilvipeite ja harmaa sää haittasivat melko paljon valokuvadokumentointia, sillä valon määrä ei erityisesti Haasianiemen itäosassa valtapuustona olleen kuusen ja männyn vuoksi ollut kovin suuri. Onnistuneeseen valokuvadokumentointiin olisi tarvittu jalustaa kameralle. Sen sijaan maastossa havainnointiin valon määrä oli koko tarkastuksen ajan riittävä.

Paksu pilvipeite ja tiheä latvuskerros vaikutti ilmeisesti myös GPS-laitteen tarkkuuteen. Tarkkuuden osalta päästiin harvoin hyviin lukemiin, joten havaintojen paikannus ei ole kovin tarkkaa (tarkkuus pisteelle keskimäärin $\pm 5 - 7$ metriä). Huomiota kiinnitti se, että GPS-laitteen oli vaikea säilyttää suuntima kuljettaessa etukäteen laitteeseen syötettyyn GPS-pisteeseen. Tästä asiasta keskusteltiin paikalla olleen tietömyöman työntekijän kanssa. Tämä huomautti, että heillä on ollut samantapaisia ongelmia satelliittipaikannuksen kanssa mm. tielinjaa kartoilla ja maastossa paikannettaessa.

Sateisesta säästä huolimatta maaperä oli kuivan syksyn vuoksi kuivaa aivan maan pintaosia lukuun ottamatta. Tämän vuoksi kairanäytteitä oli paikoin vaikea saada täydellisinä. Lisäksi kairaamista vaikutti paikoin maaperän kivisyys, mikä on luonteenomainen geologinen piirre alueella.

3.2.2 Loviisa Viirankoski

Loviisan Viirankosken tarkastuspäivänä 25.10.2013 sää oli hieman kostea ja aika-ajoin tihkusateinen, mutta se ei haitannut tarkastuksen suorittamista maastossa. Lämpötila oli sopiva, noin + 11 astetta ja sää hieman tuulinen. Lehtipuut ja pensaat olivat pääosin lehdettömiä. Maapintaa päästiin tarkastelemaan melko hyvin tästä huolimatta. Paikoin tarkastusta haittasi pitkä heinä erityisesti moottoritien laitaa lähellä olevilla alueilla ja paikoin vadelma vanhoissa hakkuuaukoissa.

Paksu pilvipeite ja harmaa sää haittasivat jonkin verran valokuvaamista, sillä valon määrä ei erityisesti Viirankosken eteläosassa valtapuustona olleen kuusen vuoksi ollut kovin suuri. Sen sijaan maastossa havainnointiin valon määrä oli koko tarkastuksen ajan riittävä.

Viirankosken eteläosan tiheä puusto vaikutti ilmeisesti GPS-laitteen tarkkuuteen. Muuten paikannuksessa päästiin kohtalaiseen tarkkoihin lukemiin (tarkkuus pisteelle keskimäärin $\pm 3 - 5$ m).

Maaperä oli tarkastusta edeltäneen sateisen ja kylmän sääjakson ansiosta riittävän kosteaa ja siitä saatiin erittäin hyvin kairanäytteitä.

3.3 Tarkastusmenetelmät

Kohteiden tarkastukset pyrittiin tekemään täsmäinventointina, missä jo tunnettu ja suppea muinaisjäännösalue käydään läpi arkeologisten ilmiöiden paikallistamiseksi ja niiden tarkan sijainnin, luonteen ja laajuuden määrittämiseksi. Alueet käveltiin läpi siksak-kuviona, jotta ne saataisiin mahdollisimman laajalti arvioitua. Pyhtään Haasianiemen länsiosassa siksak-kävely ei onnistunut täysin nuoren ja tiheän vesakon vuoksi sekä maanpinnan lohkaraisuuden vuoksi. Kävelyn aikana pyrittiin kiinnittämään huomio anomalioiden eli poikkeaviin ilmiöihin luonnonympäristössä.

Koetutkimuksen menetelmänä käytettiin kairausta T-piikillä eli maaperäkairalla. Maaperää kairattiin tasaisen harvakseltaan kävelyn aikana noin 5-10 metrin välein. Ero luonnollisen maannoksen ja siitä poikkeavien ilmiöiden välillä saatiin näin paremmin havaittua. Kaikki anomaliat ja niiden ympäristö kairattiin tiheästi (4- 10 kairausta per kohde) havaintojen tarkentamiseksi.

Koekuoppia tai lapionpistoja kohteisiin ei haluttu tehdä, koska niihin oli kaiveltu kuoppia jo metallinetsinnän yhteydessä ja mahdolliset säilyneet kulttuurikerrokset sekä muut ihmistoiminnan jäänteet haluttiin säilyttää mahdollisimman vauriottomina. Sen sijaan tarkastettiin kaikki kaatuneet juurakot ja poistettiin jonkin verran maata lastalla juurten välistä. Maaperään ei tuulenkaatojenkaan kohdalla kajottu lastalla. Merikosken muinaisjäännösalueella ei kairattu eikä kajottu maaperään millään muullakaan tavalla.

Maanpinnalla tai kairan avulla havaituille anomalioiden tehtiin paikannus GPS-laitteella (Garmin GPSmap60Cx). Tarvittaessa tarkastettiin suuntimia bussolin (Suunto, 400) avulla. Lisäksi tarkastettava alue, anomaliat ja muut havainnot dokumentoitiin digitaalisella kameralla (Canon, Digital Ixus 9515). Maastossa havainnot kirjattiin tulosteena mukana oleville kartoilla sekä sanallisesti että alue- ja pistemerkinnoin. GPS- lukemat muunnettiin raporttia varten Maanmittauslaitoksen EurefMuunnos -ohjelmalla (<http://www.maanmittauslaitos.fi/kartat/koordinaatit/muunnosohjelma-euref89>).

4. Tarkastushavainnot kohteittain:

Pyhtää Haasianiemi

Pyhtään Haasianiemi tarkastettiin kahdessa osassa. Tarkastus aloitettiin E18-suuntaisen työmaatien kääntöpaikan kohdalta ja ensimmäisessä vaiheessa tarkastettiin alue kääntöpaikalta itään. Sen jälkeen tarkastettiin E18-tien meluvallin seinämässä oleva vanhan maanpinnan kaistale. Lopuksi tarkastettiin kääntöpaikalta länteen ulottuva alue. Tarkastuksen aikana ei liikuttu turvallisuussyistä itse tiealueella, mikä oli jo pääosin liikennekäytössä.

4.1 Kohteen yleiskuvaus ja tutkimushistoria

Tarkastettu muinaisjäännösalue sijaitsee Pyhtään Merikoskella Ahvenkoskenlahden pohjoisrannalla Haasia- niemessä meren rannan ja uuden länsi-itä -suuntaisen E18 tien välisessä metsässä (ks. liite 1 ja kartta 1). Alueen itäosassa kulkee E18 tien suuntainen työmatie, jonka kääntöpaikka sijaitsee myös E18 tien vieressä (ks. liite 5, kuvat 1-3).

Merikosken-Haasianiemen -seutuun liittyy kolme tuoreempaa inventointia. Yksi niistä on valtatie 7 inventointi, joka on kohdistunut Kotkan, Loviisan, Pyhtään ja Ruotsinpyhtään alueelle vuonna 2005 (Lesell, Kreetta & Vuoristo, Katja, raportti 2006). Inventoinnissa on liikuttu vain suunnitellulla tiealueella (suullinen tieto Katja Vuoristo 25.10.2013).

Toinen inventointi on Pyhtää ja Ruotsinpyhtää, Ahvenkoski, Osayleiskaava- alueen muinaisjäännösinventointi vuonna 2004 (Sirkka-Liisa Seppälä, raportti 2004). Inventoinnissa on liikuttu myös Merikosken seudulla, missä yhteydessä on dokumentoitu raudanvalmistuspaikka alueen länsiosassa (ks. tarkemmin luku 5). Kolmas inventointi on Kotka ja Pyhtää, Sotahistoriallisten muinaisjäännösten inventointi (John Lagerstedt, raportti vuonna 2007). Inventoinnissa on liikuttu Merikosken koillispuolella sijaitsevan Ahvenkosken alueella. Tämän inventoinnin osalta on tärkeää huomata Merikosken-Ahvenkosken -seudun tärkeä sotahistoriallinen rooli.

Haasianiemen alueeseen liittyy myös koekaivauksia ja tarkkuusinventointi ajalla 7-8.7.2011, 12.–16.9.2011 ja 13.10.2011 (Simo Vanhatalo). Nämä ovat kohdentuneet nykyisen E18 tien linjauksen alueelle. Raportointi kenttätöistä ei ollut vielä valmistunut tätä matkakertomusta kirjoitettaessa.

E18 tien linjauksella ja sen eteläpuolella sijaitsevan Haasianiemen muinaisjäännöksen löysi seudulla liikkuva harrastajaryhmä metallinetsimien avulla vuonna 2010. Kohteeseen ovat tehneet ilmeisesti tarkastuksen Helena Ranta Museovirastosta ja Kymenlaakson maakuntamuseo, vaikka tiedot käynneistä eivät ole kirjautuneet Museoviraston ylläpitämään muinaisjäännösrekisteriin. Kohteen löytänyt harrastajaryhmä havaitsi ihmisen tekemiä rakennelmia ja löysi metallinetsimellä metalliesineitä laajalta alueelta Haasianiemestä ennen ja jälkeen koekaivausten. Osa havainnoista paikantui nyt seudun halkaisevan E 18 tien linjauksen alueelle. Haasianiemestä tulleet löydöt on talletettu Museovirastoon seuraavien KM-numeroiden alle: 39511, 39597, 39598, 39604 ja 39605.

Kartta 1. Pyhtää Haasianiemi. Tarkastus käsitti tielinjauksen eteläpuolisen ja meren rannan välisen osan. Lännessä tarkastus loppui tietyömaan yhteydessä kuorittuun osaan (punainen viiva kartan vasemmassa reunassa) ja idässä kosteaan notkanteeseen (punainen viiva kartan oikeassa reunassa). Punaisen pisteen kohdalla tarkastettiin meluvallin reunassa näkyviä vanhan maanpinnan alueita.

4.2 Tarkastushavainnot

Alueen yleisen tarkastamisen lisäksi tarkastuksen yhteydessä pyrittiin tarkastamaan ne paikat, joista on raportoitu löytyneen metallia (ks. tarkemmin liite 3). Tarkennetut tiedot löytöpaikoista saatiin vasta tarkastuksen jälkeen Jan-Erik Nymanilta Museovirastosta. Tarkastetulla alueella havaittiin joitakin röykkiötä tai muita kivirakenteita, muutama raivattu ja tasattu alue sekä kairauksen avulla havaittavissa olevia nokimaa- alueita.

Tarkastettu alue oli itäosaltaan kuusivaltaista kangasmetsää ja metsätyyppi oli MT. Kosteissa painanteissa oli lehtolajeja ja heinävaltaista kasvillisuutta. Pensaskerros oli melko vähäinen, kenttäkerros varpuja ja sammalta. Paikoin kuusikko oli melko nuorta ja hyvin tiheää. Keskivaiheiltaan alue oli voimakkaasti nuorta lehtipuustoa kasvavaa avohakattua metsää ja länsiosaltaan harvennettua, valtapuuna mäntyä, kuusta ja koivua melko harvakseltaan kasvavaa metsää. Länsiosan pensaskerros oli kohtalainen, lehtipuuta ja nuorta kuusta kasvava, kenttäkerros heinävaltainen ja avohakatulla alueella hyvin heinäinen. Alueella oli runsaasti siirtolohkareita mutta vain vähän kalliopaljastumia. Kalliot olivat pääosin jäkälän ja sammalen peitossa eikä avokallioita varsinaisesti ollut. Pienten mäenkumpareiden laella oli kivikoita ja siirtolohkareita luontaisina röykkiöinä. (Ks. ilmakuva 1 ja liite 5, kuvat 4-11.)

Ilmakuva 1. Ilmakuva Haasianiemen alueesta ennen E18-tien rakentamista. Muinaisjäännösalue sijoittuu kuvassa näkyvän tielinjan eteläpuolelle. Tarkastuksen yhteydessä alueella havaittiin erilaisia rakenteita ja maaperässä nokimaata (ks. sijaintikoordinaatit taulukosta 1).

Röykkiö 1. (ks. liite 5, kuva 12)

Pienehkö, epämääräinen pyöreähkö kivirakenne, jonka halkaisija on 80 cm ja korkeus 50 cm. Rakenne sijaitsee vanhalla metsätiellä ja se vaikutti osittain hajonneelta.

Röykkiö 2. (ks. liite 5, kuva 13)

Suorakaiteen muotoinen maatyttäinen kivikasa, jonka koko on 70 x 130 cm ja korkeus 40 cm. Lähellä sijaitsee tasoitetulta vaikuttava maa-alue (ks. Alue 1 alempana).

Röykkiö 3.

Lähellä kivisen mäenkumpareen huippua pienistä kivistä koostuva röykkiö, jonka halkaisija on noin 100 cm ja korkeus noin 40 cm. Kivikasa on mineraalimaalla ja sen alla normaali maannos. Röykkiön lähetyvillä on kaksi kuoppaa (ks. Kuoppa 1 ja Kuoppa 2 alempana).

Röykkiö 4. (ks. liite 5, kuva 14)

Kivistä tehty ja ytimeään maatyttäinen pyöreähkö röykkiö, jonka halkaisija on noin 80 cm ja korkeus 40 cm. Röykkiön keskellä kivettömämpi kohta. Kiveyksestä tuli kairattaessa vähän nokimaata.

Röykkiö 5. (ks. liite 5, kuva 15)

Kivistä tehty ja ytimeään maatyttäinen pyöreä röykkiö, jonka halkaisija on 100 cm ja korkeus 40 cm. Röykkiön keskellä kivetön kohta. Röykkiön reunassa isompi kivi. Kiveyksen pintamaasta tuli kairattaessa nokea ja röykkiön alla oleva maa oli punaista moreenia. Röykkiön ympäristössä oli paikoin voimakkaasti nokista maata.

Röykkiö 6. (ks. liite 5, kuva 16)

Kivistä tehty ja ytimeään maatyttäinen pyöreä röykkiö, jonka halkaisija on 100 cm ja korkeus 60 cm. Röykkiön keskellä kivetön kohta. Kiveyksen pintamaasta tuli kairattaessa nokea ja röykkiön alla oleva maa oli punaista moreenia. Röykkiön ympäristössä oli paikoin voimakkaasti nokista maata.

Kiveys 1. (ks. liite 5, kuva 17)

Matala ja muodoltaan pitkänsoikea, koillinen-kaakko -suuntainen turvepiteinen kiveys kalliopohjalla. Kiveyksen koko on 100 x 200 cm. Kiveyksestä tuli kairattaessa nokimaata. Kiveyksen kaakkoispäässä oli melko huolellisesti peitetty ja tuore lapionpiston kokoinen kaivelukohta (ks. liite 5, kuva 18). Pisto vaikuttaa kaivetun vuonna 2013. Kaksi metriä pistosta länteen havaittiin peitetty lapionpisto, kooltaan 25 x 15 cm, joka maatuneisuuden perusteella vaikutti tehdyn aiempina vuosina.

Kumpu 1.

Matalahko ja epämääräinen maakumpu, jonka laki on tasainen ja missä ei ole havaittavissa kiviä kummun pintaosissa. Kooltaan kumpu on 250 x 300 cm ja korkeudeltaan 30 cm. Kairattaessa kummusta tuli hiilistä ja nokista maata.

Kumpu 2. (ks. liite 5, kuva 19)

Matala, pitkänomainen maakumpu, jonka koko on 150 x 200 cm ja korkeus noin 30 cm. Kummun pohjois- päässä oli peittämätön lapionpisto, minkä koko oli 20 x 30 cm ja syvyys 25 cm. Pisto ei ollut reunoiltaan erodoitunut ja vaikutti vuonna 2013 tehdyttä.

Kuoppa 1.

Pyöreähkö, kumpareen laen lähelle kaivettu ja halkaisijaltaan noin 100 cm kuoppa, jonka syvyys on noin 40 cm. Kuoppa sijaitsee 3 metrin päässä koilliseen röykkiöstä 3.

Kuoppa 2.

Hieman pitkänomainen, kumpareen laen lähelle kaivettu ja halkaisijaltaan noin 80 cm kuoppa, jonka syvyys on noin 45 cm. Kuoppa sijaitsee 5 metrin päässä pohjoiseen röykkiöstä 3. Kuopan reunalla on maapalle.

Rakenne 1.(ks. liite 5, kuvat 20-21)

Ison siirtolohkareen länsi- ja luoteispuolella sijaitsevat kivettömämpi alue, minkä reunoilla on miehennostannaisia kiviä

kuin rajaamassa kivettömämpää aluetta. Ilmeisesti aluetta on raivattu kivistä. Alueen koko on noin 200 x 300 cm. Alueelta pystyttiin varovasti kairalla varovasti tunnustelemalla ja silmin havainnoimalla todentamaan kaksi kaiveitua aluetta pehmeämmän maakerroksen alueena (ks. liite 5, kuva 22). Näiltä alueilta on todennäköisesti nostettu metallinetsimen avulla paikasta löydettyjä metallilöytöjä. Kivettömälle alueelle tehtiin kaksi kairaus, joista kummastakin tuli nokimaata sisältäviä kerroksia esiin. Toinen kairaus tehtiin kivettömän alueen lounaisnurkkaan ja toinen luoteisnurkkaan. Alueella ei havaittu topografian näkökulmasta tai kairanäytteiden perusteella laajempaa kalmistoaluetta.

Alue 1. (ks. liite 5, kuva 23)

Tasoitetulta vaikuttava alue maastossa, jonka koko on noin 6 x 8 m. Maaperässä kairauksen perusteella hiiltä (ks. liite 5, kuva 24).

Alue 2. (ks. liite 5, kuva 25)

Tasanne hauta-alueen lähellä, mikä voi olla mahdollisesti osittain tarkoituksella tasoitettu ja osin todennäköisesti luontaisesti tasainen. Alueen koko noin 8 x 10 m ja sen eteläreunassa iso yksittäinen siirtolohkare. Maaperässä kairauksen perusteella nokea.

Juurakot ((ks. liite 5, kuva 11)

Alueella oli useita tuulenkaatoja, joiden juurakoiden tarkastelussa ei havaittu mitään löytöjä tai muita merkkejä. Joistakin juurakosta poistettiin hieman maata tarkastelun yhteydessä.

Meluvallin rinne (ks. liite 5, kuva 3)

Kääntöpaikan kohdalla tarkastettiin kahdessa kohtaa meluvallin rinteessä näkyvää vanhan maanpinnan kaistaletta. Kaistaleilla kasvoi hieman tuoreen kankaan kasvillisuutta eikä niissä havaittu löytöjä tai rakenteita.

4.3 Tulkinta

Maastossa tehtyjen havaintojen perusteella E 18 tien linjauksen eteläpuolella on erilaisia ihmistoiminnan merkkejä sisältävä muinaisjäännösalue. Alueella on jonkin verran ihmisen toiminnan synnyttämiä rakenteita sekä maaperässä nokea ja hiiltä sellaisina kerrostumina, että ne eivät vaikuta metsäpalojen synnyttämiltä. Näyttääkin siltä, että ihmisen toiminnan merkit ovat alueella pesäkkeisesti. Kaikkiaan maastossa havaittujen rakenteiden ja ilmiöiden tarkempi ikääminen edellyttää arkeologisia kaivaustutkimuksia ja analyyseja.

Tarkastuksessa havaituista rakenteista röykkiöt 1 ja 3 voivat olla myös luonnonmuodostumiin liittyviä luontaisia kivikasvoja. Rakenne 1 on puolestaan todennäköisesti hauta. Siihen viittaavat mm. metallinetsinnän yhteydessä tulleiden löytöjen luonne (KM 239511: 1-5).

Tarkastetun alueen luoteispuolella sijaitsee tunnettu kiinteä muinaisjäännös Pyhtää Merikoski (ks. tarkemmin luku 5). Tarkastetun alueen liittyvyys jo tunnettuun kohteeseen on epävarma eikä sitä voi tarkastuksessa saadun tiedon perusteella ratkaista.

Tulkinnan yhteydessä on huomioitava tiedon luotettavuuteen liittyvät asiat, jotka liittyvät tarkastuksen tekoon vaikuttaneisiin olosuhteisiin. Kääntöpaikalta itään sijaitseva alue pystyttiin tarkastamaan parhaiten, sillä kasvillisuus ei haitannut tarkastusta ja maasto oli helposti havainnoitavissa. Tällä alueella havainnointi on luotettavinta ja kattavimpaa.

E18-tien meluvallin seinämässä oleva vanhan maanpinnan kaistale oli pinnaltaan pääosin täysin tuhoutunutta ja sekoittunutta. Sieltä ei saatu mitään arkeologisia havaintoja eikä sen tarkastuksen perusteella voi tehdä mitään luotettavia johtopäätöksiä.

Kääntöpaikalta länteen ulottuvalla alueella tarkastusta haittasi paikoin pensaskerroksen voimakas kasvillisuus, minkä vuoksi maaston havainnointi ei ollut niin kattavaa kuin itäosissa. Lisäksi tällä alueella kairaamista haittasivat paikoin voimakkaasti kiviset alueet, jolloin maaperästä ei saatu riittävän hyviä kairanäytteitä. Tätä aluetta koskevat johtopäätökset eivät ole niin luotettavia kuin itäistä aluetta koskevat.

4.4 Harrastajien havaintoja

Harrastajaryhmän metallinetsimellä tehdyn etsintätöiden yhteydessä Haasianiemestä on löydetty erilaisia rauta- ja pronssiesineitä sekä niiden katkelmia ja keramiikkaa. Lisäksi alueella on havaittu mm. raudansulatusuuneja ja asumuksen pohjia. Löytöalueiden todetaan pääosin tuhoutuneen E18 tien linjauksen ja melu- vallin alle. (Ks. liite 3 ja kartta 6).

Tarkastuksen perusteella ei voi ottaa tarkemmin kantaa siihen, millaisia rakenteita ja millainen muinais- jäännös E18 tien kohdalla on ollut, koska tie ja meluvalli oli jo rakennettu tarkastuksen tekoaikana. Löydetystä esineistöstä keramiikkaa koskien pyydettiin kuitenkin arviota sähköpostitse valokuvamateriaalin perusteella Mika Lavennolta Helsingin yliopistosta. Mika Lavento arvioi, että kyseessä vaikuttaisi olen nk. rautakauden tyyppin keramiikka (suullinen tieto Museovirastossa 8.11.2013).

5. Tarkastushavainnot kohteittain:

Pyhtää Merikoski

Tarkastettu muinaisjäännösalue sijaitsee Pyhtään Merikoskella Merikosken koillispuolella vanhan Kotkaan vievän valtatie ja uuden länsi-itä -suuntaisen E18 tien välissä maakaistaleella (ks. liite 1 ja kartta 2 ja liite 5, kuva 26). Kaistale käsittää suurin piirtein muinaisjäännösalueeksi rajatun alueen suoja-alueineen.

Merikosken-Haasianiemen -seutuun liittyy kolme tuoreempaa inventointia. Yksi niistä on valtatie 7 inventointi, joka on kohdistunut Kotkan, Loviisan, Pyhtään ja Ruotsinpyhtään alueelle vuonna 2005 (Lesell, Kreetta & Vuoristo, Katja, raportti 2006). Inventoinnissa on liikuttu vain suunnitellulla tialueella (suullinen tieto Katja Vuoristo 25.10.2013). Toinen inventointi on Pyhtää ja Ruotsinpyhtää, Ahvenkoski, Osayleiskaava- alueen muinaisjäännösinventointi vuonna 2004 (Sirkka-Liisa Seppälä, raportti 2004). Inventoinnissa on liikuttu myös Merikosken seudulla, missä yhteydessä Merikosken muinaisjäännös dokumentointiin. Kolmas inventointi on Kotka ja Pyhtää, Sotahistoriallisten muinaisjäännösten inventointi (John Lagerstedt, raportti vuonna 2007). Inventoinnissa on liikuttu Merikosken koillispuolella sijaitsevan Ahvenkosken alueella.

Merikosken muinaisjäännöksen löysi seudulla liikkuva harrastaja ilmeisesti vuonna 2004. Pyhtään kunta on teettänyt Merikoskelta löytyneestä kuonasta (KM 36034) radiohiiliajoituksen Hela-1323 350±35 BP, vuonna 2006. Sen perusteella jäännös on todennäköisesti 1500-luvulta.

Muinaisjäännöksen alue on pääosin avoimeksi raivattua, heinävaltaista aluetta. Valtapuustossa on muutamia koivuja, pensaskerroksessa nuoria kuusia ja lehtipuustoa. Tarkastuksessa kohteen tila havaittiin muuttumattomaksi ja muinaisjäännösalue koskemattomaksi. Se oli rajattu joka puolelta oranssilla, taipuisalla muoviaidalla tietöiden takia. Raudanvalmistukseen liittyvä kivirakenne sijaitsi keskellä tarkastettua aluetta suuren siirtolohkareen reunassa. Siirtolohkareen koillis-/pohjoispuolella havaittiin pienehkö ja hieman suppilomainen, halkaisijaltaan noin 1 m kuopanne, jonka ikää on vaikea arvioida tarkemmin (ks. liite 5, kuvat 27-28). Sitä reunusti kiven ja maansekainen palle. Kohteen tarkastuksen aikana muinaisjäännösalueella ei käytetty lainkaan kairaa.

Kartta 2. Pyhtää Merikoski. Tarkastus käsitti vanhan tielinjauksen ja moottoritien väliin jäävän maakaistan, jota rajavat joka puolelta valtatiet. Tarkastettu alue käsitti punaisella rajatun alueen. Raudanvalmistukseen liittyvä kivirakenne sijaitsee keskellä tarkastettua aluetta suuren siirtolohkareen reunassa.

6. Tarkastushavainnot kohteittain:

Loviisa Viirankoski

Loviisan Viirankoski tarkastettiin kahtena erillisenä kokonaisuutena. Tarkastus aloitettiin E18 tien linjauksen pohjoispuolelle jäävältä metsäalueelta. Metsässä tarkastettiin vanhan hiekkakuopille vievän tiealueen ja uuden E 18 tienlinjauksen välinen alue. Tämän jälkeen siirryttiin E18 tien linjauksen eteläpuolelle metsäsaarekkeeseen. (Ks. liite 2 ja kartta 3). Tarkastuksen aikana ei liikuttu turvallisuussyistä itse tiealueella, missä tietyöt olivat käynnissä useassa kohdassa.

6.1 Kohteen yleiskuvaus ja tutkimushistoria

Tarkastettu muinaisjäännösalue sijaitsee Loviisan Tesjoella Tesjoen Viirankosken länsipuolella olevalla metsäalueella. Alueen eteläosassa pellon ja joen välisessä metsäisessä niemikkeessä sijaitsee muinaisjäännös- rekisterissä kuvattu kiinteä muinaisjäännös Loviisa Viirankoski (mj.rek.nro. 1000017615). Niemeke leikkautuu erilliseksi saarekkeeksi E18 tien linjauksen vuoksi. Se kulkee paikan ohi länsi-itä -suuntaisena leveänä väylänä. Väylän pohjoispuolella on joko jo tunnettuun muinaisjäännökseen liittyvä tai erillinen muinais- jäännöskokonaisuus.

Kartta 3. Loviisa Viirankoski. Tarkastus käsitti moottoritielinjauksen eteläpuolisen (alempi punaisella rajattu alue) ja pohjoispuolisen (ylempi punaisella rajattu alue) alueen karttaan punaisella viivalla merkityiltä alueilta. Tielinjaus on piirretty vihreällä katkoviivalla karttaan maamittauslaitoksen tilakartan perusteella, sillä raporttia laadittaessa ei ollut käytettävissä ajantasaista maastokarttaa alueesta.

Viirankosken seutuun liittyy kaksi tuoreempaa inventointia. Toinen on valtatie 7 inventointi, joka on kohdistunut Kotkan, Loviisan, Pyhtään ja Ruotsinpyhtään alueelle vuonna 2005 (Lesell, Kreetta & Vuoristo, Katja, raportti 2006). Inventoinnissa on liikuttu vain suunnitellulla tiealueella (suullinen tieto Katja Vuoristo 25.10.2013). Toinen inventointi on Loviisa, Ruotsinpyhtää, Tesjoki (= LOTES-alue) osayleiskaava-alueen inventointi vuonna 2007 (Tapani Rostedt, raportti 2008). Inventoinnissa näyttää keskittyvän Viirankosken seudulla Holmgårdin alueeseen.

Tielinjauksen eteläpuolella sijaitsevan Viirankosken muinaisjäännöksen löysi seudulla liikkuva harrastaja- ryhmä metallinetsimen avulla vuonna 2010. Kohteeseen tekivät tarkastuksen Helena Ranta ja Marianna Niukkanen Museovirastosta. Kohteen löytänyt harrastajaryhmä havaitsi sittemmin ihmisen tekemiä rakennelmia ja löysi metallinetsimellä metalliesineitä myös laajemmalla alueella Viirankoskella. Osa havainnoista paikantuu nyt seudun halkaisevan E 18 tien linjauksen alueelle ja sen pohjoispuolelle. (Ks. liite 4.)

6.2. Tarkastushavainnot: E 18 tien linjauksen eteläpuoli

Kohde tarkastettiin E 18 tielinjauksen reunasta etelään päin siten, että linjan reunan tarkastamisen jälkeen kuljettiin etelään siksak-kävelyä metsäisen niemekkeen laen ja joen välinen itäinen alue ja palatessa niemekkeen laen ja pellon puoleinen läntinen alue.

Ilmakuva 2. Ilmakuva Viirankosken alueesta ennen E18-tien rakentamista. Muinaisjäännösalue sijoittuu kuvan koillisnurrkassa näkyvän peltoalueen itä- ja pohjoisreunalle.

Tarkastettu alue on metsäinen, pohjoispäästään avohakattu alue. Korkeimmalla kohdalla sijaitse muinainen, eri kokoisista lohcareista ja kivistä koostuva louheinen kivikko. Valtapuuna on kuusi mutta seassa on paikoin koivua. Pensaskerros on kohtalainen käsittäen nuorta kuusta, taikinamarjaa ja nuoria lehtipuita. Kenttäkerros oli paikoin heinäinen, erityisesti avohakkuun lähellä. Metsätyyppinä on lehtomainen kangas (OMT). Kasvillisuudesta huolimatta maasto on melko helposti tarkasteltavassa. (Ks. ilmakuva 2 ja liite 6, kuvat 1-5.)

Tarkastetulla alueella havaittiin useita kuoppia, muutama raivattu ja tasattu alue sekä ojamainen rakenne ennestään tunnettujen rakenteiden lisäksi (ks. sijaintikoordinaatit taulukosta 2).

Kuoppa 1. (ks. liite 6, kuva 6)

Välittömästi tielinjan reunassa niemekkeen pohjoispäässä sijaitseva nelisivuinen kuoppa, jonka koko on noin 100 x 150 cm ja syvyys 80-100 cm. Se oli osin tiealueelta raivatun risukon peitossa. Kairatessa pohjalta ei tullut ilmi nokimaata tai muita poikkeavuuksia kairanäytteessä. Kuopan seinät olivat heinittyneet mutta kuopan rajat melko selvät. Kuopan pohjamaa oli tiivistä.

Kuoppa 2. (ks. liite 6, kuva 7)

Metsäalueen keskiosassa niemekkeen laella sijaitseva suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 60 x 120 cm ja syvyys noin 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokea ja hiiltä. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 3. (ks. liite 6, kuva 8)

Metsäalueen keskiosassa niemekkeen eteläosassa sijaitseva nelisivuinen kuoppa, jonka koko on 80 x 80 cm ja syvyys 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokimaata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 4. (ks. liite 6, kuva 9)

Metsäalueen länsirinteessä sijaitseva suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 60 x 120 cm ja syvyys 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokimaata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 5. (ks. liite 6, kuva 10)

Metsäalueen länsirinteessä sijaitseva suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 60 x 140 cm ja syvyys 50 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokimaata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 6. (ks. liite 6, kuva 11)

Metsäalueen länsirinteessä lähellä pohjoisosassa suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 60 x 150 cm ja syvyys 30 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokimaata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa.

Tasanne 1. (ks. liite 6, kuva 12)

Metsäalueen keskiosassa niemekkeen laella sijaitseva raivattu tasanne, jonka koko on 150 x 200 cm. Tasanteen reunoilla on muutamia suurempia kiviä. Kairatessa tasanteelta tuli nokimaata. Tasanteesta pohjoiseen sijaitsee kuoppa numero 2 noin kolmen metrin päässä. Tasanteen maaperä oli melko tiivistä mutta helposti kairattavissa.

Tasanne 2. (ks. liite 6, kuvat 13-14)

Metsäalueen pohjoisosassa niemekkeen länsireunassa sijaitsevan siirtolohkareen itäpuolelle tasattu ja kaivettu tasannemäinen alue, jonka koko on 250 x 350 cm ja syvyys noin 30-40 cm. Suorakaiteenmuotoinen kaivannon reuna ja maapalle ovat kohtalaisen hyvin havaittavissa heinittyneessäkin maassa erityisesti etelä- ja itäreunastaan. Kairatessa

tasanteelta tuli nokimaata hyvin paksult (ks. liite 6, kuva 15). T-piikillä ei saatu kairattua läpi nokisen maakerroksen puhtaaseen pohjamaahan yrityksestä huolimatta. Tasanteen maaperä oli melko tiivistä mutta helposti kairattavissa.

Oja. (ks. liite 6, kuvat 16-17)

Metsäalueen eteläosassa lounaisreunassa on havaittavissa metsäaluetta ja peltoaluetta erottava matala, noin 20 cm syvä ja 20 metriä pitkä oja. Sen lounaispuolella on viljelyn ulkopuolelle jäänyttä mutta edelleen heinää kasvavaa lounaaseen viettävää rinnettä.

Juurakot.

Alueella oli yksi iso tuulenskaato, jonka juurakon tarkastelussa ei havaittu mitään löytöjä tai muita merkkejä. Juurakosta ei poistettu maata tarkastelun yhteydessä.

6.3 Tulkinta: E 18 tien linjauksen eteläpuoli

Kaikkien kuoppien pohjien lisäksi kairattiin myös kuoppien ympäristö. Ympäristö ja ne kummut, jotka kuoppiin liittyivät, olivat yleensä melko vähän sekoittuneita maakerroksiltaan ja likamaattomia sekä noettomia. Joskus kairanäytteissä saattoi olla näiden kohteiden yhteydessä vähän nokista maata tai hiiltä. Verrattuna kuoppien pohjiin maa oli tiivistä ja vaikeammin kairattavaa. Rakenteiden välillä alueella saattoi tulla paikoin nokisia tai sekoittuneita maanäytteitä kairattaessa. Alueella vaikuttikin olevan pesäkkeisesti merkkejä ihmisen toiminnasta.

Maastossa tehtyjen havaintojen perusteella ennestään tunnettujen rakenteiden lisäksi alueella on tarkastuksen perusteella useita muita ihmistoiminnan tuottamia jäänteitä. Nämä voisivat liittyä jo tunnettuun ja historialliselle ajalle ajoitetun metallinkäsittelytoiminnan yhteyteen. Havaittujen rakenteiden tarkempi ikääminen edellyttääkin arkeologisia kaivaustutkimuksia ja analyyseja.

E18 tielinjauksen välittömässä läheisyydessä ollut kuoppa 1 poikkei luonteeltaan muista rakenteista. Kuopan suorareunaisuuden ja liestymättömyyden vuoksi kyseessä vaikuttaa olevan todennäköisesti melko nuoria kuoppa, ehkä 1800- tai 1900-luvulta.

Niemekkeen lounaisosassa oleva oja vaikuttaa vanhalta pelto-ojalta, jonka lounaispuolella on voinut olla peltoterassi tai rinteiden myötäinen kapea peltoviipale. Sen lounaisin osa on tuhoutunut myöhäisemmässä kynnössä kyntöjalkien perusteella. Kyseessä vaikuttaisi olevan historiallisen ajan viljelysjäänteiden ennen koneellisen viljelyn aikaa.

Luvussa 6.2.1 kuvattujen kuoppien lisäksi tarkastettavalla alueella oli kaksi epämääräisempää kuoppaa, joiden kairauksessa ei havaittu nokimaata tai muita anomaliaita. Nämä tulkittiin mahdollisiksi vanhoiksi tuulenskaatojen paikoiksi. Maaperä niissä oli kairattaessa kovempi ja tiiviimpi, kuin nokimaata sisältäneissä kuopissa.

6.4 Tarkastushavainnot: E 18 tien linjauksen pohjoispuoli

Kohde tarkastettiin kahdessa osassa. Ensin tarkastettiin alueen itäosa E18 tien linjauksen reunasta pohjoiseen vanhalle metsätielle ja takaisin siksakkia kulkemalla. Sen yhteydessä tarkasteltiin tarkemmin myös meluvallin rakentamisen yhteydessä kevyesti pinnaltaan kuorittua maa-aluetta tielinjan reunalla. Tämän jälkeen tarkastettiin alueen itäinen puoli edelleen moottoritien linjauksen reunasta pohjoiseen vanhalle metsätielle ja takaisin siksakkia kulkemalla. Lopuksi tarkastettiin erikseen vanhan metsätien eteläpuolinen reuna alue ja hieman pohjoispuolta alueella olevien vanhojen hiekkakuoppien eteläpuolelta. (Ks. ilmakuva 2 ja liite 7, kuvat 1-5.)

Tarkastettu alue on metsäinen, paikoin avohakattu ja paikoin hiekanottoaikkana ollut talousmetsä. Korkeimmilla kohdilla sijaitsee muinaisia, erikokoisista lohkarista ja kivistä koostuvia louheisia kivikoita. Alueen itäpäässä on valtava siirtolohkare. Valtapuuna on mänty ja kuusi, lisäksi on paikoin koivua. Pensaskerros on kohtalainen,

avohakatuilla alueilla on vesakkoa ja vadelmaa. Osa aluetta on avointa, heinäistä metsäniittyä tai vanhaa avo- tai harvennushakkuualueutta. Kenttäkerros on paikoin varpu-, paikoin heinävaltaista. Metsätyypinä on tuore kangas (OMT). Alueella risteilee eri-ikäisiä metsänkäsittelyyn ja hiekanottoon liittyviä tiereittejä.

Tarkastetulla alueella oli havaittavissa runsaasti erilaisia kuoppia eri puolilla aluetta. Moneen kuoppaan liittyi kuopan vieressä oleva pieni, kumpumainen maakasa. Lisäksi havaittiin epämääräinen kumpu ja mahdollinen kivikasa. Tarkastuksessa ei välttämättä havaittu kaikkia rakenteita, koska mm. nuori kuusikko oli joissakin kohdissa melko peittävä, samoin vadelmapensaikko ja pitkä heinikko. (Ks. sijaintikoordinaatit taulukosta 3). Alueella havaittiin tarkastuksen yhteydessä myös yksi huonosti peitetty lapionpisto rakenteessa (ks. alla kohdasta kumpu). Lisäksi havaittiin yksi peitetty ja yksi peittämätön lapionpisto tasamaalla (ks. liite 7, kuvat 29-30; taulukko 3).

Taulukko 3. Viirankoskella E18 tien linjauksen pohjoispuolella havaitut rakenteet ja niiden sijaintikoordinaatit.

Kuoppa 1. (ks. liite 7, kuva 6-7)

Nelisivuinen, hieman epämääräinen kuoppa, jonka koko on 100 x 100 cm ja syvyys 40 cm. Kuopan reunassa oli isompi kivi. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata (ks. liite 7, kuva 8). Pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Lisäksi havaittiin nokea sisältävää epämääräistä kiveystä noin 1 x 1 metrin alueella kuopan koillispuolella. Kuopasta noin 4 metriä pohjoiseen on iso siirtolohkare.

Kuoppa 2. (ks. liite 7, kuva 9)

Suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 70 x 100 cm ja syvyys 30-40 cm. Kuopan reunalla on hieman pallemaista matalaa maakasa, mahdollisesti kuoppaa kaivaessa syntynyttä. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata). Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kolmen metrin päässä kuopasta on kuoppa 3.

Kuoppa 3. (ks. liite 7, kuva 10)

Nelisivuinen, hieman epämääräinen kuoppa, jonka koko on 50 x 70 cm ja syvyys 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa.

Kuoppa 4. (ks. liite 7, kuva 11)

Nelisivuinen kuoppa, jonka koko on 60 x 70 cm ja syvyys 20-30 cm. Kairatessa kuopasta tuli hyvin nokista maata. Pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa. Kuoppa on metsäautotiellä ja osittain tuhoutunut. Kuopasta 4 m pohjoiseen on kuoppa 5.

Kuoppa 5. (ks. liite 7, kuva 12)

Epämääräinen, suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko 50 x 70 cm ja syvyys 40 cm. Kuopassa oli puhdas maa pohjalla kairattaessa. Kuopan päällä on kuin täyteenä maatuivia oksia sekä risuja.

Kuoppa 6. (ks. liite 7, kuva 13)

Nelisivuisen muotoinen, hieman epämääräinen kuoppa, jonka koko on 50 x 70 cm ja syvyys 40 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 7. (ks. liite 7, kuva 14)

Nelisivuisen muotoinen kuoppa, jonka koko on 50 x 60 cm ja syvyys 30 cm. Kuoppaa ympäröi noin 200 x 200 cm palle, joka oli noin 25-30 cm korkea. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 8. (ks. liite 7, kuva 15)

Suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 50 x 70 cm ja syvyys 30 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 9. (ks. liite 7, kuva 16)

Suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 50 x 70 cm ja syvyys 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Lisäksi kairanäytteissä oli sitkasta savimaata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa.

Kuoppa 10. (ks. liite 7, kuva 17)

Suorakaiteen muotoinen kuoppa, jonka koko on 50 x 100 cm ja syvyys 30 cm. Kairatessa kuopasta tuli hyvin nokista maata. Kuopan pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa.

Kuoppa 11. (ks. liite 7, kuva 18)

Painannemainen suorakaiteenomainen kuoppa, jonka koko on 100 x 130 cm ja syvyys 20 cm. Kairatessa kuopasta tuli hyvin nokista maata syvältä. Pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa 12.

Painannemainen nelisivuinen kuoppa, jonka koko on 100 x 120 cm ja syvyys 20-30 cm. Kairatessa kuopasta tuli nokista maata. Pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava. Kuopan reunalla on pieni, mahdollisesti kuopan kaivusta syntynyt maakasa.

Kuoppa 13.

Painannemainen suorakaiteenomainen kuoppa, jonka koko on 60 x 150 cm ja syvyys 30 cm. Kairatessa kuopasta tuli sekoittuneita maakerroksia ja nokista maata syvältä. Pohjamaa oli hyvin pehmeä ja helposti kairattava.

Kuoppa-alue. (ks. liite 7, kuva 19-20)

Tarkastetun alueen länsiosassa moottoritielinjan reunassa sijaitseva 6-7 lähekkäin olevaa kuoppaa käsittävä alue, jonka kuopat olivat kooltaan ja syvyydeltään vaihtelevia. Kuoppien halkaisija vaihteli 1-2 metrinä välillä ja syvyys 60-100 cm välillä. Kuoppien reunat olivat heinittyneitä ja melko selväräjäisiä.

Valli. (ks. liite 7, kuva 21)

Tarkastetun alueen itäosassa oleva matala vallimainen maarakenne, joka on kooltaan noin 100 x 400 cm ja korkeudeltaan vaihdellen 20-40 cm. Rakenne on luonteeltaan epämääräinen. Kairanäytteissä oli sekoittunutta mineraalimaata.

Kumpu. (ks. liite 7, kuva 22)

Tarkastetun alueen luoteisosassa oleva maa- ja kivikumpu, joka on kooltaan noin 250 x 300 cm ja korkeimmalta kohdaltaan noin 60 cm korkea. Kumpu sijaitsee metsätieltä 3 m kaakkoon ja kummun luoteispäässä on huonosti peitetty lapionpisto, mikä liittyy todennäköisesti metallinetsintään (ks. liite 7, kuva 23). Kairatessa syvältä kummusta tuli nokimaata, päällä oli puhdasta tai sekoittunutta maata (ks. liite 7, kuva 24). Kummun kaakkoispuolella on muutaman metrin päässä epämääräinen kivikasa (ks. seuraava alla). Kivikasan ja kummun välissä kivellä oli rautainen hevosenkengän kolmannes.

Kivikasa. (ks. liite 7, kuva 25)

Luonteeltaan epämääräinen ja pyöreähkö, osittain lohkoutuneista kivistä tehty tai koostuva, sammalpeitteinen kivikasa,

jonka halkaisija on noin 130 cm ja korkeus noin 40 cm. Kasassa ei ole maatyttä eikä siitä saatu kairanäytettä. Ympäristössä ei kairanäytteiden perusteella ollut nokista tai sekoittunutta maata.

Kuorittu alue. (ks. liite 7, kuva 26)

E18 tien linjauksen reunassa on laajahko, noin 5 x 10 metrin laajuinen pinnastaan enemmän tai vähemmän kuorittu alue. Alueella ei ollut havaittavissa löytöjä paitsi kahta kirkkaan lasimaista kvartsin sirua (noin 2 x 3 mm) ja yhtä palaneen saven palaa (noin 3 x 3 mm) (ks. liite 7, kuvat 227-28). Kvartsit ja palanut savi jätettiin löytöpaikalleen. Maanpinnalla oli paikoin jonkin verran pieniä hiilen murusia.

Juurakot.

Alueella oli useita tuulenskaatoja, joiden juurakoiden tarkastelussa ei havaittu mitään löytöjä tai muita merkkejä. Joistakin juurakosta poistettiin hieman maata tarkastelun yhteydessä.

6.5 Tulkinta: E 18 tien linjauksen pohjoispuoli

Kaikkien kuoppien pohjien lisäksi kairattiin myös kuoppien ympäristö. Ympäristö ja ne kummut, jotka kuoppiin liittyivät, olivat yleensä melko vähän sekoittuneita maakerroksiltaan ja likamaattomia sekä noettomia. Joskus kairanäytteissä saattoi olla näiden kohteiden yhteydessä vähän nokista maata tai hiiltä. Verrattuna kuoppien pohjiin maa oli tiivistä ja vaikeammin kairattavaa. Rakenteiden välillä alueella saattoi tulla paikoin nokisia tai sekoittuneita maanäytteitä kairattaessa. Alueella vaikuttikin olevan pesäkkeisesti merkkejä ihmisen toiminnasta.

Maastossa tehtyjen havaintojen perusteella E 18 tien linjauksen pohjoispuolella on runsaasti ihmistoiminnan merkkejä sisältävä kiinteä muinaisjäännös. Alueen liittyvyys E18 tien linjauksen eteläpuolella sijaitsevaan muinaisjäännökseen on epävarma. Havaittujen rakenteiden tarkempi ikääminen edellyttääkin arkeologisia kaivaustutkimuksia ja analyysejä.

Havaituista rakenteista kuoppa 5 on todennäköisesti metsätraktorin pyörällään maahan kuluttama. Lähellä E 18 tiealuetta oleva kuoppa-alue on todennäköisimmin melko nuorten hiekanottokuoppien muodostama kokonaisuus ja mahdollisesti 1900-luvulta.

Luvussa 6.4 kuvattujen kuoppien lisäksi tarkastettavalla alueella kairattiin kolme epämääräisempää kuoppaa. Niiden kairanäytteissä ei havaittu nokimaata tai muita anomalioita. Nämä kuopat tulkittiin mahdollisiksi vanhoiksi tuulenskaatojen paikoiksi. Maaperä niissä oli kairattaessa kovempi ja tiiviimpi, kuin nokimaata sisältäneissä kuopissa.

6.6 Harrastajien havainnot

Harrastajaryhmän metallinetsimellä tehdyn etsintätöiden yhteydessä Viirankoskelta on löydetty erilaisia rautaesineitä sekä niiden katkelmia, kvartsi-iskoksia ja keramiikkaa. Lisäksi alueella on havaittu mm. raudansulatusuuneja. Löytöalueiden todetaan pääosin tuhoutuneen E18 tien linjauksen ja meluvallin alle (ks. tarkemmin liite 4). Viirankoskelta tulleet löydöt on talletettu Museovirastoon numeron KM39609 alle.

Tarkastuksen perusteella ei voi ottaa tarkemmin kantaa siihen, millaisia rakenteita ja millainen muinais- jäännös E18 tien kohdalla on ollut, koska tielinja oli jo raivattu ja meluvalli rakennettu tarkastuksen tekoaikana. Löydetyistä esineistöistä keramiikkaa koskien pyydettiin kuitenkin arviota sähköpostitse valokuvamateriaalin perusteella Mika Lavennolta Helsingin yliopistosta. Mika Lavennon mukaan keramiikka-aineistossa on myöhäispronssikautista ja rautakautista keramiikkaa, ja osa keramiikasta on mm. tekstiilikeramiikkaa (sähköposti Mika Lavento 25.10.2013).

7. Yhteenveto ja toimenpide-ehdotukset

Tarkastusten pohjalta pystytään alustavasti arvioimaan havainnoitujen kohteiden luonnetta ja laajuutta muinaisjäännöksinä. Tältä pohjalta on tehty seuraavat ehdotukset Museoviraston muinaisjäännösrekisterin päivittämiseksi ja muinaisjäännösalueiden rajaamiseksi. Maastotyön tavoitteena ei ollut minkään kohteen syvempi arkeologinen tutkimus vaan kohteen tarkastaminen maastossa havaittavien ihmistoiminnan merkkien jäljittämiseksi. Tarkastusta valmisteltaessa ja maastossa liikuttaessa huomiota kiinnittivät kohteilla kuitenkin muutamat seikat, joita on myös kirjattu ylös seuraavassa.

7.1 Pyhtää Haasianiemi

Pyhtään Haasianiemessä on maastossa havaittavissa merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä E 18 tien linjauksen eteläpuolella (ks. tarkemmin luku 4 ja kartta 4). Kyseessä on ilmeisesti alun perin laajempi muinaisjäännösalue, mikä on osittain tuhoutunut E18 tien rakentamisen takia. Muinaisjäännöksestä on säilynyt eteläisintä osaa meren rannan ja E18 tien linjauksen välissä. Tuhoutuneen alueen osalta saadaan lisätietoja koekaivauksen raportoinnista sen valmistuttua (tutkimus: Simo Vanhatalo 2011).

Kartta 4. Röykkiöt 1-6, Kiveys 1 ja Rakenne 1 kartalle paikannettuna. Ylimmän nuolen kohdalla on miltei päällekkäin 3 koordinaattipistettä eli röykkiöt 3-6. (Kansalaisen Karttapaikkaa hyödynnettiin sijaintikartan teossa, koska Ammattilaisen karttapaikan palvelu ei toiminut).

Muinaisjäännösalueen vähimmäisrajaukseksi ehdotetaan kartassa 5 esitettyä aluetta. Muinaisjäännös ehdotetaan rajattavaksi pohjoisessa työmaatiehen ja E18 tien reunaan ja etelässä rantaa lähellä olevaan korkeuskäyrään. Lännessä ja idässä rajausta perustuu topografiaan (kosteat painanteet) ja näillä alueilla ehdotus rajoista ulottuu hieman laajemmalle kuin mitä arkeologisia havaintoja maastossa saatiin. Ehdotettu aluerajaus perustuu siis maastossa tehtyihin havaintoihin rakenteista ja nokisesta maasta sekä topografiaan.

Haasianiemen läntisimpien osien osalta on vaikea luotettavasti rajata muinaisjäännösalueita. Kairausta tällä alueella vaikeutti kivinen maaperä eikä hyviä kairanäytteitä saatu kovin paljon. Maaperä ei ollut samalla tavoin nokista ja sekoittunutta kuin idempänä eikä maastossa ollut havaittavissa mitään selkeitä kivirakenteitakaan. Maaperä oli kauttaaltaan kivisempää, mikä vaikeutti myös mahdollisten rakenteiden erottamista.

Maastosta on kuitenkin metallinilmaisimella löydetty esineitä myös tällä alueella (ks. kartta 6). On mahdollista, että kyseessä on aivan ihmisen toiminnan kannalta reuna-alue, missä merkkejä ihmistoiminnasta on enää hyvin vähän ja pistemäisesti. Muinaisjäännösalueen rajausta on mahdollista laajentaa tälle alueelle mutta arkeologinen tieto sen perusteluksi on vähäisempää (ks. kartta 5).

Kartta 5. Ehdotus muinaisjäännöksen aluerajaukseksi punaisella viivalla. (Pyhtää Haasianiemi). Punaisella katkoviivalla on ehdotus muinaisjäännösalueen laajemmasta rajauksesta (ks. myös tekstistä perustelut). Vihreällä katkoviivalla rajattu alue on täysin tuhoutunut E 18 tien meluvallin teon yhteydessä.

Tarkastushavaintojen perusteella on mahdotonta arvioida muinaisjäännöksen luonnetta ja ikää täysin luotettavasti. Käytettävissä olevien muiden tietojen ja maastohavaintojen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että kyseessä on moneen eri aikakauteen ajoittuva kohde, missä ihmisen toiminta on liittynyt ainakin raudan käsittelyyn. Raudan käsittelyn laajamittaisuutta on vaikea arvioida mutta ilmeisesti sitä on tapahtunut pitkän ajan kuluessa samalla paikalla. Historiallisen ajan lisäksi ihmistoimintaa vaikuttaa olleen myös rauta- kaudella, ainakin rautakauden loppupuolella. Rekisterissä oleva rauhoitusluokkamerkintä onkin perusteltua muuttaa luokasta 3 luokkaan 2 ja kohteen ajoitus historiallisesta esimerkiksi moniperiodiseksi.

Karttatarkastelun ja maastohavaintojen perusteella Haasianiemen alue on ollut helposti saavutettavissa sijaitessaan meren rannassa ja myös lähellä sisämaahan vievää jokireittiä. Raudan käsittelyssä ja mahdollisessa valmistuksessa tarvitaan malmia, malmista tuotettua rautaa ja polttoainetta eli puuhiiltä, joita on voitu helposti kuljettaa vesiteitse paikalle. Haasianiemeen näyttää olleen myös helppo rantautua, millä on logistiikan kannalta suuri merkitys. Sen edustalle onkin voinut muodostua samantapaisia luonnollisia rantautumispaikkoja mitä tunnetaan myös muualta eteläiseltä rannikolta (esim. Kemiönsaari Purunpää Jung- frusund, mj.rek.nro. 40500014).

Laajamittaisempi metallinkäsittely ja sen tarvitsevat resurssit vaikuttavat ympäristöön voimakkaasti. Sellainen paikka ei olekaan välttämättä tavanomainen asuinpaikka, sillä maatalouselinkeinon harjoittamisen ja asumisen kannalta metallinkäsittelypaikan työskentely-ympäristö savuineen, nokineen ja tulineen ei ole houkuttava vaihtoehto. Olisi siis mahdollista, että Haasianiemessä olisi voinut olla joko erillinen metallinkäsittelypaikka, jossa on toimittu tarpeen mukaan aika-ajoin tai käsityöläisten pysyvämpi työskentelypaikka. Viime mainitussa tapauksessa löytöaineistossa tosin voisi edellyttää olevana enemmän metallin esineiksi jalostamiseen liittyvää aineistoa kuin paikasta nyt tunnetaan.

7.2 Pyhtää Merikoski

Pyhtään Merikosken osalta ei tehdä toimenpide-ehdotuksia (ks. myös luku 5).

7.3 Loviisa Viirankoski

Loviisan Viirankoskella on maastossa havaittavissa merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä E 18 tien linjan uksen eteläpuolella ja pohjoispuolella (ks. tarkemmin luku 6 ja kartat 7 ja 8). Eteläpuolella oleva alue on ennestään tunnettu kiinteä muinaisjäännös, miltä tarkastuksen yhteydessä havaittiin ihmisen toiminnan synnyttämiä rakenteita ennestään tiedettyä laajemmalla alueella. Pohjoispuolella oleva alue on uusi, ennestään arkeologin tarkastamaton kiinteä muinaisjäännösalue, jonka liittyvyyttä eteläpuoliseen alueeseen ei pystytty maastokäynnin perusteella luotettavasti määrittelemään. Kyseessä vaikuttaa kuitenkin olevan alun perin ilmeisesti laajempi muinaisjäännöskokonaisuus, mikä on osittain tuhoutunut E18 tien rakentamisen takia.

Muinaisjäännösalueiden vähimmäisrajauksiksi ehdotetaan kartassa 9 esitettyjä alueita. E18 tien eteläpuolinen muinaisjäännösalue ehdotetaan rajattavaksi pohjoisessa tielinjaan ja idässä sekä etelässä topografisesti rantalinjan tuntumassa olevaan korkeuskäyrään. Lännessä alue ehdotetaan rajattavaksi viljeltyyn peltoon. E18 tien pohjoispuolinen alue ehdotetaan rajattavaksi etelässä tielinjaan ja pohjoisessa osittain vanhaan, sorakuopille vievää tiehen ja osittain topografian mukaan pohjoisessa, idässä ja lännessä oleviin korkeampiin alueisiin. Kumpikin rajaus perustuu ennen muuta maastossa havaittuihin ihmistoiminnan synnyttämiin rakenteisiin ja niiden sijoittumiseen. Kuoppa-alue E18 tien linjauksen pohjoispuolella arvioitiin muita jäännöksiä huomattavasti nuoremmaksi ja se on jätetty muinaisjäännösalueen rajauksen ulkopuolelle.

Tarkastushavaintojen perusteella on mahdotonta arvioida E 18 tien pohjoispuolella havaitun muinaisjäännöksen luonnetta ja ikää luotettavasti. Käytettävissä olevien muiden tietojen ja maastohavaintojen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että kyseessä on moneen eri aikakauteen ajoittuva kohde, missä ihmisen toiminta on liittynyt ainakin raudan käsittelyyn mutta mahdollisesti alueella on ollut esihistorian kuluessa myös asuinpaikkavaihteita. Keramiikkalöytöjen perusteella paikalla on ollut ihmistoimintaa ainakin pronssikauden lopulla ja rautakaudella. Nuoremmassa vaiheessa toimintaa näyttää olleen myös historiallisella ajalla. Tarkastusraportin laatimisen aikana saatiin tietoon myös vielä yksi ajoitus alueelta (ks. taulukko 4).

Kartta 9. Ehdotus muinaisjäännösalueiden aluerajaukseksi punaisella viivalla (Loviisa Viirankoski). Eteläisempi rajaus liittyy ennestään tunnettuun muinaisjäännökseen. Pohjoisempi rajaus on mahdollisesti ennestään tuntemattoman muinaisjäännöksen alue (rajausten välimatka noin 130 m). Moottoritielinjaus on merkitty vihreällä katkoviivalla.

Vaikuttaakin perustellulta viedä E 18 tien pohjoispuolella oleva kohde erillisenä kiinteänä muinaisjäännöksenä muinaisjäännösteriin. Rauhoitusluokkamerkintä 2 ja kohteen ajoitusmääre moniperiodinen vaikuttaisivat perustellulta kohteelle. Kohteen luokittelu työ- ja valmistuspaikaksi vaikuttaisi parhaimmalta vaihto- ehdolta. E18 tien eteläpuolella olevan kohteen osalta ei vaikuta olevan tarvetta luokittelutietojen muuttamiseen paitsi ajoitusta, jonka muuttamista historialliseksi on perusteltua harkita.

Karttatarkastelun ja maastohavaintojen perusteella Viirankosken alue on ollut melko helposti saavutettavissa sijaitessaan lähellä merta ja mereltä sisämaahan vievän jokireitin varressa. Raudan käsittelyssä ja mahdollisessa valmistuksessa tarvitaan malmia, malmista tuotettua rautaa ja polttoainetta eli puuhiiltä, joita on voitu helposti kuljettaa vesiteitse paikalle. Kosken länsipuolella on suvannon muodostava pieni lahti, jonka laajuus on vaihdellut rannansiirtymän yhteydessä. Lahden pohjoispuoliset alueet ovat voineet olla esihistorian eri vaiheissa myös houkutteleva asuinpaikka, sillä alaville lahden reunamille on voinut muodostua rannansiirtymän yhteydessä mm. matalia rantaniittyjä, joilla on merkitystä esimerkiksi laiduntamisen kannalta. Myös koski on tarjonnut resursseja hyödynnettäväksi mm. kalastuksen muodossa.

Alueella havaitut kuopat ovat hyvin samantyyppisiä rakenteiltaan, mikä puoltaisi tulkintaa niiden ajoittamisesta melko samanaikaisiksi. Jos kuopat liittyvät raudan valmistukseen tai jalostukseen, voi kyseessä olla melko lyhyeen aikaperiodiin liittyvä intensiivisempi ihmistoiminta. Laajamittaisempi metallinkäsittely ja sen tarvitsevat resurssit vaikuttavat ympäristöön voimakkaasti. Tällaisessa vaiheessa alueen käyttö maataloutta harjoittavan yhteisön asuinpaikkana onkin epätodennäköisempää, sillä metallinkäsittelypaikan työskentely- ympäristö savuineen, nokineen ja tulineen ei ole ollut välttämättä suotuisa asuinympäristö. Kosken länsi- puoliseen suvantoon vaikuttaa olleen helppo rantautua, millä on raudanvalmistuksen logistiikan kannalta merkitystä.

Lisäksi on otettava huomioon, että kohteen lähellä eteläpuolella Taasianjoen saarella sijaitseva Holmgårdin tila on mahdollisesti keskiaikainen Tessjön kuninkaankartano (muinaisjäännösrekisterin nro. 1000003203) (Veli-Pekka Suhonen, inventointi 2003; Tapani Rostedt inventointi 2007). Kuninkaankartanoon on voinut liittyä ihmistoimintaa laajalla alueella, mikä on todennäköisesti jättänyt myös arkeologisia merkkejä ympäristöön.

8. Lopuksi

Pyhtää Haasianiemi ja Loviisan Viirankoski vaikuttavat tarkastuksen aikaan käytössä olleiden arkeologisten aineistojen perusteella raudan tuotanto- ja/tai käsittelypaikoilta. Pronssin käsittelyyn liittyviä merkkejä kuten valusta kertovia pronssipisaroita tai valinmuotteja niistä ei ainakaan toistaiseksi tunneta. Maasto- käynnin perusteella Viirankoskella on maastossa havaittavissa selkeitä merkkejä laajamittaisemmasta toiminnasta. Haasianiemen osalta tulkinta on vaikeampaa, sillä ihmistoimintaa ilmaisevat rakenteet ovat ilmeisesti pääosin tuhoutuneet moottoritien rakentamistöissä. Systemaattisen dokumentoinnin puuttuessa toiminnan mittakaavaa Haasianiemessä on maastokäynnin ja sen tausta-aineistojen perusteella vaikea arvioida luotettavasti.

Kummassakin kohteessa vaikuttaa arkeologisten aineistojen perusteella olevan toimintaa eri aikoina esihistoriallisella ja historiallisella ajalla. Näiden toimintojen hahmottaminen ja ajoittaminen suhteessa toisiinsa on kuitenkin vaikeaa. Systemaattisen arkeologisen tutkimuksen vähäisyys Haasianiemessä ja puuttuminen Viirankoskelta ovatkin ongelma tulkinnan kannalta. Arkeologiset tutkimukset antaisivat todennäköisesti jossain määrin tietoa em. kysymyksiin mutta kohteiden osittainen tuhoutuminen E18 moottoritien rakentamisen yhteydessä vaikuttaa väistämättä käytettävissä olevan lähdetiedon määrään ja laatuun.

Pyhtään Haasianiemen ja Loviisan Viirankosken kohteita ei havaittu moottoritienlinjan E18 inventoinnin yhteydessä. Ennen moottoritienlinjan E18 inventointeja tunnettiin vain Merikoski. Tielinja-inventoinnit kohdistuvat tavallisesti suppealle alueelle, yleensä vain itse linjaukselle ja inventoitavaa aluetta on usein paljon suhteessa käytettävään aikaan. Haasianiemen ja Viirankosken muinaisjäännösalueiden rakenteet ovat voineet olla tielinjan kohdalla vaikeasti havaittavia, mikä on voinut vaikuttaa niiden tunnistamiseen muinaisjäännöksinä.

Myös inventoinnin tekoajankohta ja sen vaikutus maastossa havainnointiin vaikuttaa siihen, millaisia kohteita inventoinnin yhteydessä löydetään. Tielinjainventoinnin teossakin tärkeää on oikea-aikaisuus. Nyt maastossa tehdyn tarkastuksen perusteella esimerkiksi Haasianiemen ja Viirankosken kohteet ovat parhaiten havainnoitavissa myöhään syksyllä tai varhain keväällä aluskasvillisuuden laottua ja lehtien pudottua pensaskerroksesta.

Pyhtään Haasianiemen ja Merikosken sekä Loviisan Viirankosken ovat löytäneet paikalliset harrastajat metallinilmaisinta käyttämällä. Metallinetsimen käyttöä inventoinnin ja tarkastuksen apukeinona onkin perusteltua harkita osana muuta arkeologisten kenttätöiden kehittämistä. Metallinetsimen käyttö on myös sellainen kenttätöiden ala, missä ammattilaisten ja arkeologien yhteistyö voisi olla hyvä ratkaisu esimerkiksi yhdessä tehtävien tarkastusten muodossa.

Arkeologiaan liittyy aina se, että tarkastakin inventoinnista huolimatta uusia kohteita voi löytyä. Tarkkuusinventoinnissakaan ei välttämättä havaita kaikkia rakenteita, jotka jo tunnettuun muinaisjäännösalueeseen liittyvät. Haasianiemen, Merikosken ja Viirankosken kohteiden perusteella herää ajatus siitä, että havaittaessa maastossa yksittäinen raudan valmistukseen tai käsittelyyn liittyvä rakenne on aina perusteltua tehdä tarkkuusinventointia lähialueella laajemminkin mahdollisten muiden merkkien jäljittämiseksi. Kairaaminen maaperäkairalla vaikuttaa hyvältä ratkaisulta maaperän ilmiöiden havainnointiin, jos kohteessa ei tehdä koekuoppia tai -pistoja.

Haasianiemen, Merikosken ja Viirankosken muinaisjäännöskohteiden perusteella herää ajatus myös siitä, että rannikon läheisten koskipaikkojen tarkempi huomiointi esimerkiksi tielinjainventoinnissakin vaikuttaa tärkeältä. Samoin merkittävien historiallisten kohteiden lähiympäristöjen tarkempaa inventointia tai painotettua huomioimista voi olla perusteltua miettiä (Veli-Pekka Suhonen suullisesti Museovirastossa 23.10.2013). Historialliset lähteet kertovatkin vain osan historiallisesta toiminnasta - maastossa esimerkiksi kuninkaankartanoon liittyvät asutus- ja elinkeinohistoriallisen toiminnan muutokset voivat olla näkyvissä hyvinkin laajalti, vaikka niistä ei kartoilla olisi tietoa.

Helsingissä 29.11.2013

Päivi Maaranen, erikoistutkija